Frysk gelok

Meer dan een lobbyverhaal: een toekomstbeeld voor Fryslân

Illustraasje: Marleen Stoelwinder

Arjen Droog

Yn it foarige nûmer (de Moanne 4 – 2025) wie it stik 'Gjin perifery, mar in provinsje mei potinsje' te lêzen fan boargemaster Buma fan Ljouwert, dy't it stokje oernommen hie fan Ingrid de Vegte ('We zijn gelukkig, maar stemmen ontevreden…', de Moanne 3 - 2025). Yn de rige Frysk Gelok dizze kear in pleit fan Arjen Droog foar in nij Frysk takomstbyld.

Fryslân heeft geen gebrek aan plannen, maar een gebrek aan een gedeeld toekomstbeeld. Te vaak schrijven we lobbyverhalen: netjes geformuleerde documenten, die bedoeld zijn om Den Haag te overtuigen, maar zelden de verbeelding van inwoners zelf raken. Wat ontbreekt is een verhaal dat van binnenuit ontstaat: een gezamenlijk perspectief, waarin duidelijk wordt hoe we willen leven, werken en zorgen voor elkaar in de komende decennia.

Dit essay is een poging om zo'n toekomst zichtbaar te maken, een richting waarin gezondheid, leefbaarheid en economie elkaar versterken en waarbij Fryslân zichzelf opnieuw uitvindt als regio die niet wacht op verandering, maar haar zelf vormgeeft. De toekomst van Fryslân begint niet bij wat we vragen van anderen, maar bij waar we samen vol voor durven te gaan.

Laat ik beginnen met een belangrijke kanttekening: wat hier volgt is geen politiek gekleurd manifest. Het is geen dichtgetimmerd programma waar maar één ideologische richting zich in kan herkennen. Integendeel: iedere politieke kleur kan hier zijn eigen draai aan geven, andere accenten leggen, andere instrumenten kiezen. Dat is ook precies de bedoeling.

Dit is nadrukkelijk een eerste voorstel om het gesprek concreter te maken. Het is veel gemakkelijker om ergens wat van te vinden, dan om naar een leeg vel te staren en zelf te moeten beginnen met schrijven. Ik pretendeer niet dat ik het beter weet. Wel verlang ik er naar dat we in Fryslân concreter worden in het uitwerken van een perspectief op onze toekomst. Daarom doe ik deze eerste aanzet: schiet er op, maak het beter. Ik probeer beleidsjargon te vermijden; de toekomst van Fryslân gaat ons namelijk allemaal aan.

Als we het toekomstbeeld concreet willen maken, moeten we kiezen waar we op sturen. Voor mij zijn dat drie samenhangende keuzes: gezondheid, leefbaarheid en een sterke economie.

1. Gezond Fryslân
De dubbele vergrijzing en ontgroening maken dat we geen tijd hebben voor vrijblijvendheid. Over vijftien jaar moet de Friese arbeidsmarkt het met een vol Abe Lenstrastadion aan medewerkers minder doen, terwijl tienduizenden inwoners juist een leeftijd bereiken waarop zij intensiever zorg nodig hebben. Als we niets doen, loopt het zorgsysteem vast.

Daarom begint het bij onszelf.

Samen gezonder: 100 Friese bloeiweken
Inwoners van Fryslân gaan er samen voor zorgen dat we een stuk gezonder worden. Dat levert levensgeluk op (en we zijn trots op dat Friese geluk!) maar het helpt ook om het zorgsysteem beheersbaar te houden.

We groeien toe naar 100 Friese bloeiweken. Honderd weken waarin dorpen, wijken, bedrijven, scholen en verenigingen samen grotere stappen zetten in bewegen, voeding, mentale gezondheid en onderlinge verbondenheid. Geen losse campagne, maar een gezamenlijke beweging. Gezonder worden doen we niet individueel, maar met elkaar.

Gezonder eten en sterke korte ketens
Gezond leven betekent ook gezonder eten. Hoopvolle en geloofwaardige initiatieven rond *Sûne Grûn* en korte ketenprojecten maken we samen groot. Daarmee doen we twee dingen tegelijk: we verbeteren onze eigen gezondheid en we dragen bij aan sterke verdienmodellen voor boeren die hun bedrijfsvoering omgooien en duurzamer gaan produceren voor een lokale markt. Gezondheid, landbouwtransitie en economie versterken elkaar hier.

Vooroplopen in zorginnovatie
Maar preventie alleen is niet genoeg. Juist omdat de demografische druk in Fryslân echt scherper is dan elders, moeten we hier vooroplopen in zorginnovatie. Daarbij mogen de belangen van de zorgorganisaties niet centraal staan, maar juist het grotere belang: de gezondheid van inwoners van Fryslân.

Zorgverzekeraars en zorgorganisaties zetten hier grote stappen bij het toepassen van technologie. Dat maakt werken in de zorg fysiek minder zwaar, verhoogt de productiviteit en verandert het zorgsysteem fundamenteel.

We stoppen met verlammende ruzies over het al dan niet fuseren van ziekenhuizen. In plaats daarvan openen we 1,5-lijns ziekenhuisjes op meerdere plekken in de provincie, dicht bij mensen. Hoogwaardige en complexe zorg concentreren we op één of hooguit enkele locaties.

Innovatie met het bedrijfsleven
We hebben het bedrijfsleven nodig om de zorg efficiënter en slimmer te maken. Daarom maken we ambitieuze innovatieafspraken, waarbij de huidige ontwikkeling rond Campus Drachten als een hoopvol voorbeeld kan worden gezien. Ook op andere plekken gaan we aan de slag met de toekomst van de zorg en Friese zorgorganisaties en bedrijven sluiten volop aan. Zo vinden we oplossingen die passen bij Fryslân. En tegelijk stimuleren we onze economie. Twee vliegen in één klap.

‘Ik pretendeer niet dat ik het beter weet. Wel verlang ik er naar dat we in Fryslân concreter worden in het uitwerken van een perspectief op onze toekomst. Daarom doe ik deze eerste aanzet: schiet er op, maak het beter. De toekomst van Fryslân gaat ons allemaal aan.’

2. Leefbaar Fryslân
Leefbaarheid staat vooral in kleinere dorpen onder druk. Vroeger woonden er vier of vijf mensen in een woning. Nu vaak nog maar één of twee. Dat doet ontzettend veel met de draagkracht van dorpen voor voorzieningen. Huizen blijven bewoond, maar het aantal mensen per straat neemt af. Dat raakt de supermarkt, de sportvereniging, het café, het dorpshuis. En hier hebben we slimme oplossingen nodig.

Woningbouw en splitsing
We moeten daarom durven ingrijpen in de woningvoorraad. Provincie Fryslân voorspelt dat er in de komende jaren 25.000 eenpersoonshuishoudens bij komen, terwijl Friese woningen gemiddeld een stuk groter zijn dan het landelijke gemiddelde. Door veel van die grote woningen te splitsen dragen we bij aan leefbaarheid en draagkracht voor voorzieningen in dorpen en wijken. Zo stijgt het aantal inwoners daar weer, zonder dat overal nieuwbouwwijken hoeven worden gebouwd.

Grotere woningbouwprojecten concentreren we op plekken die logisch zijn vanuit drie invalshoeken: (1) ruimte en ecologie, (2) economie en (3) verbindingen en infrastructuur. Niet alles kan overal. Dat vraagt prioritering.

Nieuwe mobiliteitsoplossingen
Bereikbaarheid blijft een belangrijk thema, zeker als we weten dat een groeiend aantal inwoners in de komende vijftien jaar een leeftijd bereikt waarop autorijden minder of niet meer kan.

Alleen blijven inzetten op bus en trein is onvoldoende. Juist hier moeten we openstaan voor nieuwe oplossingen. Schrijf wedstrijden uit. Kom met nieuwe concepten. Autonome systemen, kabelbanen, andere vormen van collectief vervoer, misschien klinkt het soms futuristisch, maar angstvallig vasthouden aan kostbare oplossingen van het verleden is niet altijd de oplossing voor de toekomst.

De verbinding met de rest van het land blijft cruciaal. De Lelylijn is van groot belang voor de toekomst van Fryslân en daar houden we aan vast. Tegelijk zijn we niet blind voor alternatieve manieren om de verbinding met Groningen, Duitsland, Midden- en West-Nederland te verbeteren.

Toerisme: sturen in plaats van laten gebeuren
Toerisme draagt bij aan leefbaarheid, maar kan leefbaarheid ook onder druk zetten. Rond de Friese meren en op de Waddeneilanden is het toerisme groot, soms zeer groot. Op die plekken moeten we ervoor zorgen dat de toeristische druk niet verder toeneemt. Groei kan daar vooral plaatsvinden in rustige seizoenen: buiten de zomer veel meer gebruik maken van het bestaande toeristische aanbod. Dus: niet méér in juli en augustus, maar juist beter gespreid over het jaar.

Tegelijk willen we in het noorden van Fryslân, aan de vaste wal, meer ruimte bieden voor toerisme. Dat is een schitterend deel van de provincie. Oude kerken van ongeëvenaarde schoonheid, kloosterroutes, prachtige historische stadjes, het Lauwersmeergebied. Maar ook nieuwe iconen, zoals een Dijk van een Wijf, de dijktempel en de terp van de toekomst.

Meer toerisme in dit deel van Fryslân voegt relatief veel brede welvaart toe. Hier staan horeca, supermarkt, musea en podia onder druk. Toerisme kan hier bijdragen aan het behoud van die voorzieningen. Toerisme wordt zo geen doel op zich, maar een instrument voor leefbaarheid.

3. De economie van Fryslân
We hebben in Fryslân veel te beschermen. De waardering van ons landschap, zowel door inwoners als bezoekers, is groot. Het maakt deel uit van onze identiteit. Daarom willen we zo weinig mogelijk nieuwe bedrijventerreinen aanleggen.

Inbreiding in plaats van uitbreiding
En toch is er ruimte nodig voor de toekomstige economie. Die vinden we vooral door inbreiding: bedrijfslocaties worden toegevoegd binnen de bestaande bedrijventerreinen, zonder dat het gebied wordt uitgebreid.
Door de lage grondprijzen zijn Friese bedrijventerreinen héél ruim opgezet. Zeker vergeleken met andere delen van Nederland of Europa.

Parkeerterreinen, rangeerterreinen en ander inefficiënt of verrommeld ruimtegebruik op bedrijventerreinen kunnen opnieuw worden gebruikt voor economische activiteit. Verouderde bedrijventerreinen vernieuwen we en maken we klaar voor de economie van de toekomst. Dat is soms ingewikkeld, want eigenaarschap is versnipperd. Maar op andere plekken in Nederland zijn goede voorbeelden van hoe je dit aanpakt.

Een scherper economisch profiel
Fryslân wordt het laboratorium waar Nederland leert omgaan met water, bodem en circulariteit. We versterken de economische profilering van Fryslân door te kiezen voor deze drie toekomstthema's.

Fryslân doet het economisch al goed op deze onderwerpen en bovendien: hier heeft Fryslân overtuigende oplossingen te bieden voor de rest van het land en de wereld. Hier willen we op excelleren. We maken daarbij goed inzichtelijk wat het Friese bedrijfsleven daar aan heeft. Voor bedrijven die zich volledig herkennen in deze thema's is dat evident. Maar ook voor bedrijven waarvoor dat minder direct geldt, zitten er indirect grote kansen in deze thematische keuze.

Innovatie en investeringen
We zetten scherp in op innovatie op deze thema's. Op campussen werken onderwijsinstellingen en bedrijven samen. Ze maken gebruik van gezamenlijke apparatuur en faciliteiten.

We zorgen voor innovatieregelingen voor startende en groeiende bedrijven, met publiek én privaat geld. Het moet aantrekkelijk worden om te investeren in deze economische ontwikkeling. We investeren nadrukkelijk in bedrijven met een hogere economische toegevoegde waarde en in ondernemingen die bijdragen aan brede welvaart.

De lange horizon: ruimte en ecologie
Waar de drie bovenstaande thema's zich richten op een horizon van 10 tot 25 jaar, kijken we bij ruimte en ecologie ook naar een horizon van 100 jaar. We zijn samen verantwoordelijk voor een prachtig deel van de wereld. Dat schept verwachtingen én verplichtingen voor de lange termijn.

Er zijn zorgelijke ontwikkelingen rondom water: bodemdaling en CO_2-uitstoot in de veenweidegebieden, droogte op zand, verzilting op klei en de brede gevolgen van klimaatverandering. De oplossing van onze voorouders was het bouwen van terpen. Wat is onze oplossing voor de komende eeuw? We moeten toekomstbeelden uitwerken van hoe Fryslân er over 100 jaar uitziet. Die geven richting aan keuzes op kortere termijn. En we helpen inwoners zich voor te bereiden op veranderingen. Er is veel dat je als individu kunt doen. Er is nog meer dat je als groep samen kunt doen.

De stem van generaties
Voor niemand is het belang bij de toekomst zo evident als voor de volgende generatie. Initiatieven zoals Generatie Fryslân 2035, met meer dan 250 jonge werkende mensen, laten zien dat er volop wordt nagedacht over hoe Fryslân écht verder kan. Overal in het land worstelt men om jonge mensen mee te laten denken. Hier hebben ze de mouwen al opgestroopt. Dat verdient een belangrijke plek aan tafel. In projecten. In besluitvorming.

Tegelijk laten we de toekomst niet alleen over aan jongeren. Het intergenerationele debat is minstens zo belangrijk. Solidariteit tussen generaties past bij een egalitaire samenleving als Fryslân.

Het belangrijkste is dat we durven uitspreken waar we heen willen. Niet omdat het eenvoudig is, maar omdat richting helpt om keuzes te maken. Zonder richting blijft alles mogelijk en gebeurt er weinig. Misschien blijkt over een paar jaar dat sommige ideeën niet werkten. Dat hoort erbij. Belangrijker is dat we niet blijven hangen in analyse, want die is al uitvoerig gemaakt. Maar dat we nu de stap zetten naar uitvoering. Kleine én grote stappen, concreet en zichtbaar.

Arjen Droog (1977) is direkteur-bestjoerder fan it Planbureau Fryslân, hat in eftergrûn as direkteur by lokale en regionale oerheden en studearre teology, bedriuwskundige ynformatika en sjoernalistyk. Dêrneist is er belutsen by de Friese Preventie Aanpak en it Nationaal Netwerk Brede Welvaart.

